

UDK 001+37.01+316.7 (497.6) "1943/2003
Izlaganje sa naučnog skupa

O RAZVOJU NAUKE, PROSVJETE I KULTURE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943.-2003. GODINE*

Senija Milišić

Institut za istoriju, Sarajevo

Abstract: This paper deals with the development of a network of scientific, educational and cultural institutions in Bosnia and Herzegovina after the WW II. Its main thesis is that the establishment of these institutions meant one of vital constituents of the statehood of Bosnia and Herzegovina. It also emphasizes that these processes often had political connotations as well. After three wars that Bosnia and Herzegovina had to undergo in the 20th century the author wonders whether due to these wars every attempt at the creation of a scientific, educational and cultural center in this country was bound to fail due.

Key words: Bosnia and Herzegovina, science, education, culture

Abstrakt: U ovom članku se raspravlja o stvaranju mreže naučnih, obrazovnih i kulturnih institucija u Bosni i Hercegovini nakon Drugog svjetskog rata. Zastupa se teza da je osnivanje ovih institucija za Bosnu i Hercegovinu značilo jednu od bitnih konstituenti njene državnosti. Naglašava se da su ti procesi često imali političko značenje. Nakon tri rata kroz koje je Bosna i Hercegovina prošla u XX stoljeću autorica se pita da

* Referat podnesen na međunarodnom naučnom skupu pod nazivom *Bosna i Hercegovina prije i poslije ZAVNOBiH-a*, održanom 23. i 24. novembra 2003. u suorganizaciji Instituta za istoriju, Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Filozofskog fakulteta, Arhiva BiH i Historijskog muzeja.

li svaki pokušaj stvaranja naučnog, prosvjetnog i kulturnog središta u BiH mora završiti neuspjehom zbog rata?

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, nauka, prosvjeta, kultura*

Veoma dugi period vremena izučavanje ove oblasti u Bosni i Hercegovini bilo je zapostavljeno. Prije trideset godina nastala je jedna knjiga o kulturi i to prigodnog karaktera (*Kultura u Bosni i Hercegovini 1945-1975.*). Napisane su dvije knjige o osnovnom i srednjem školstvu i u njima se obrađuje period od 1945. do 1955. (*Mitar Papić, Školstvo u Bosni i Hercegovini (1941-1955)*), i *Školstvo u FNR Jugoslaviji 1945-1951.*), dok o narednih 50 godina gotovo da nema ništa. O nastanku i razvoju visokoškolskih institucija nema nijedne studije. Bez rekonstrukcije nastanka i analize razvoja ovih ustanova nemoguće je utvrditi u kojoj su mjeri one doprinijele utemeljenju procesa društvenog napretka. Ovi procesi imali su svoje razvojne faze i moguće ih je pratiti kroz više nivoa. Zajednička im je ona prva, od 1945. do 1950. godine. Bilo je to vrijeme ostvarenja zadataka prvog petogodišnjeg plana, vrijeme obnove i izgradnje zemlje nakon jednog stravičnog rata u kome je Bosna i Hercegovina imala teške gubitke. Ne samo materijalne već i ljudske. U narednoj fazi od 1950. do 1958. godine udareni su temelji najznačajnijim kulturnim, obrazovnim i naučnim institucijama u Bosni i Hercegovini.

Naučna istraživanja u Bosni i Hercegovini, sa izuzetkom Zemaljskog muzeja, su nastala i razvijala se tek po završetku Drugog svjetskog rata. Razvitak nauke u odnosu na druge jugoslovenske republike umnogome je kasnio iz razloga koji se ovdje ne mogu šire elaborirati, kao što je i stvaranje zasebnih naučnoistraživačkih ustanova nastalo vremenski kasnije. Ono što karakteriše naučnu politiku jeste da se ona nakon 1945. godine formirala i mijenjala pod uticajem cjelokupnih društveno-ekonomskih prilika, a osnovna tendencija bila je da naučna istraživanja postanu faktor tog razvoja. S obzirom na činjenicu da se krenulo gotovo od nule kada su nauka i ekonomika u pitanju, rezultati postignuti u prvih petnaestak godina nakon rata nisu bili tako vidljivi, a kamoli spektakularni. Međutim, nakon ovog perioda, u kome je stvorena polazna osnova za naučnoistraživačku djelatnost, djelovanje naučnih istraživanja osjetilo se jače upravo kroz primjenu postignutih rezultata u praksi, što je bio konačni cilj ovog razvoja.

Naučna politika je u svom razvoju prošla kroz tri intenzivna i karakteristična perioda: prvi od 1946. do 1957., drugi od 1958. do 1964. i treći nakon 1965. godine. Za granične godine pojedinih perioda uzete su 1957., kada je donesen Zakon o organizaciji naučnog rada i 1965., kada je Savezna skupština donijela Rezoluciju o naučnoistraživačkom radu.

U prvom periodu, od 1946. do 1957. godine, zbog veoma teške situacije sa kadrovima, došlo je do stvaranja prvih visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini. Sarajevski univerzitet osnovan je 1949. godine. U ovom periodu je istovremeno započelo stvaranje većeg broja posebnih naučnih institucija izvan fakulteta. Naime, izvršenje prvog petogodišnjeg plana i zadaci u vezi s njim: izgradnja hidrocentrala, rudnika, bazne industrije, saobraćajnica i dr., nailazilo je na velike teškoće. One su se mogle riješiti stvaranjem samostalnih naučnih institucija izvan univerziteta. Ovakve ustanove bile su potrebne i zaostaloj poljoprivredi za uvođenje savremenih metoda proizvodnje. Stoga su ministarstva i glavne direkcije za pojedine grane privrede formirale svoje laboratorije i institute. U periodu od 1947. do 1951. godine nastala je većina instituta za istraživanja u oblasti poljoprivrede, veterinarstva i šumarstva, zatim instituti za istraživanja u oblasti građevinarstva, vodoprivrede, instituti za geološka istraživanja.

Donošenje Zakona o radničkom samoupravljanju 1950. godine s ciljem decentralizacije funkcija federacije i republika, naročito u oblasti privrede, zateklo je ove institucije u početnoj fazi razvoja. U takvoj situaciji neke od njih počele su raditi za potrebe privrede po ugovorima i postepeno su se razvile u veoma jake institucije. Istraživanja koja su se bavila iskorištavanjem prirodnih resursa (geologija, poljoprivreda, građevinarstvo) razvijala su se lakše nego tehnološka istraživanja za industriju. Širenje mreže visokog školstva doprinijelo je stvaranju uslova za proširenje naučnog rada u cjelini, a naročito u mnogim granama tehničkih i prirodnih nauka, jer su novoformirane laboratorije i zavodi na fakultetima omogućili kako praktični rad studenata, tako i naučni rad nastavnika. Naučna istraživanja na fakultetima bila su pretežno fundamentalnog karaktera. Finansiranje svih naučnih instituta u početku je bilo iz sredstava budžeta.

Period od 1958. do 1964. godine bio je prelazni period u formiranju naučne politike. Pored dotadašnjeg budžetskog načina finansiranja, došlo je do stvaranja posebnog republičkog fonda za naučni rad. Predviđeno je i finansiranje naučnog rada putem ugovora. Zakon o organizaciji naučnog rada 1957. godine značio je razradu pravnog statusa naučnih ustanova, načina organizacije i upravljanja u njima. Ovim mjerama razvoj naučnih istraživanja nastojao se uskladiti sa društvenim i ekonomskim razvojem zemlje. Formiranjem republičkog Savjeta za naučni rad 1957. i republičkog Fonda za naučni rad 1960. godine, kao i donošenjem Zakona o načinu finansiranja naučnih ustanova 1960. godine, podstaknuta su bila i privredna preduzeća da osnivaju svoje naučne ustanove ili da u samostalnim naučnim ustanovama finansiraju istraživanja za koja su imala interesa, tako da su u Bosni i Hercegovini svi veliki sistemi formirali svoje naučnoistraživačke, odnosno razvojne jedinice.

Proces promjena u naučnoj politici i praksi išao je u prvom redu za tim da dotadašnji, po mnogim obilježjima autonomni razvoj naučnih ustanova, što više približi i

poveže sa stvarnim potrebama društva. Osnovna načela naučne politike sadržana su u više dokumenata, od kojih su najznačajniji:

- Rezolucija o naučnoistraživačkom radu, koju je Savezna skupština donijela 1965. godine, predstavljala je osnovni dokument o ciljevima i sredstvima naučne politike,

- Zakon o organizovanju naučne djelatnosti iz 1965. godine, kojim su zamijenjeni Zakon o organizaciji naučnog rada iz 1957. i Zakon o finansiranju naučnog rada iz 1960. godine,

- Zakon o Saveznom savjetu za koordinaciju naučnih djelatnosti i Saveznom fondu za finansiranje naučnih djelatnosti iz 1965. godine,

- Društveni plan razvoja Jugoslavije od 1966. do 1970. godine (donesen 1966. godine) u VI poglavlju govori o kadrovima, obrazovanju i naučnim istraživanjima,

- Program razvoja naučnih istraživanja u periodu 1966.-1970. godine,

- Zakon o stalnim sredstvima federacije za finansiranje naučnih djelatnosti iz 1968. godine.

Prema zakonskim propisima, a i u praksi, postojala su dva osnovna tipa istraživačkih organizacija: samostalne naučne ustanove i naučne (istraživačke, razvojne) jedinice u sastavu privrednih i drugih radnih organizacija.

Podaci o vremenu osnivanja, odnosno početku rada naučnih ustanova pokazuju da je najveći broj počeo s radom u Bosni i Hercegovini od 1946. do 1949. i 1950. do 1954. godine, odnosno da je najveći dio tih institucija osnovan u vremenu 1947.-1951. godine. Republička ministarstva osnovala su ustanove za istraživanja u poljoprivredi, veterinarstvu i šumarstvu. Resori za građevinarstvo, rudarstvo i industriju osnovali su takođe svoje istraživačke ustanove, od kojih su se najuspješnije razvijale građevinske i geološke. Od 1952. do 1958. godine osnovan je veoma mali broj naučnih ustanova. Manji interes za naučna istraživanja opravdavan je naporima na savladavanju ekonomske blokade i na završetak velike serije energetske i industrijske objekata.

U periodu od 1959. do 1962. godine došlo je do ponovnog oživljavanja društvenog interesa za naučna istraživanja, što se vidi iz osnivanja novih naučnih ustanova. One se osnivaju i u periodu 1963.-1966. godine, s tim što narednih godina postepeno opada broj novih ustanova. Na kraju, Bosna i Hercegovina je 1966. godine imala 26 samostalnih naučnih ustanova (od čega je 6 ustanova osnovala Republika, 12 fakulteti odnosno univerzitet, 2 privredne organizacije, 1 društvene organizacije, a 5 ustanova osnovalo je više osnivača), i 5 istraživačko-razvojnih jedinica u sastavu privrede, te Akademiju nauka i umjetnosti. Prema broju istraživača na kraju iste godine naučne ustanove imale su:

- 1 ustanova ispod 10 istraživača
- 5 ustanova do 10 istraživača,
- 13 ustanova od 10 do 24 istraživača,
- 4 ustanove od 25 do 49 istraživača,
- 3 ustanove od 50 do 99 istraživača.

Intenzivni društveno-ekonomski razvitak u periodu nakon 1945. godine zahtijevao je proširivanje osnove obrazovnog sistema i unošenje novih kvantitativnih i kvalitativnih promjena u samom sistemu. Već u početku poslijeratnog perioda, intenzivna privredna izgradnja i bitno promijenjeni društveno-ekonomski odnosi zahtijevali su promjene u sistemu i strukturi obrazovanja. Ove promjene su uočljive pri poređenju osnovnih indikatora obrazovanja-broja i vrsti osnovnih tipova obrazovnih ustanova i broja upisanih učenika i studenata.

U poslijeratnom razvoju obrazovanja u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1964/65. godine došlo je do:

- značajnog rasta broja svih obrazovnih ustanova, broja učenika i studenata,
- snažnog razvoja srednjeg i visokog školstva,
- postepenog zaostajanja u tempu razvoja osnovnog školstva.

Ukupan broj učenika i studenata od 1952/53. porastao je do 1967/68. godine za oko 80%. Ovaj razvoj nije bio ravnomjeran ni po pojedinim stepenima školovanja, niti po samoj dinamici unutar tog 15-godišnjeg perioda.

Opšta karakteristika perioda od 1945. do 1964/65. školske godine bila je visoka ekspanzija na svim nivoima obrazovanja. Nakon ovoga nastaju znatne promjene u tendenciji kretanja i tempa razvoja obrazovanja. Osnovno školstvo bilježi i apsolutni pad broja škola i učenika, dok ostali nivoi obrazovanja - srednje i visoko - rastu mnogo sporijim tempom poslije 1964/65. godine nego ranije.

Mreža osnovnih škola naglo se širila u prvim godinama nakon rata, a taj rad se odvijao pod izuzetno teškim okolnostima. Nedostajale su prostorije, školski namještaj, pribor, udžbenici. U Bosni i Hercegovini je 1945. godine bilo 684 osnovnih škola, 1.288 nastavnika, 97.116 đaka. Od 1947. godine počele su da se osnivaju prve sedmogodišnje škole, a od 1949. godine zakonom je proglašeno obavezno osmogodišnje školovanje. Razvitak mreže osnovnih škola tekao je uporedo sa obezbjeđenjem ostalih uslova potrebnih za rad škola. Izgrađen je veliki broj novih školskih zgrada, škole su dobile novi namještaj i relativno povoljnu opremu sa školskim učilima i knjigama. Svi udžbenici za osnovnu školu štampani su u novim izdanjima svake godine. U osnovnim školama radili su isključivo kvalifikovani nastavnici, za razliku od prvih poratnih godina kada su u školama nastavu obavljali priučeni nastavnici.

Nakon oslobođenja najprije su otvorene gimnazije i građanske škole u onim mjestima u kojima su radile i prije Drugog svjetskog rata. Proklamovanjem jedin-stvenog školskog sistema građanske škole su ukinute. Do 1957/58. godine gimnazi-je su bile osmorazredne, a nakon toga četvororazredne.

Do završetka Drugog svjetskog rata Bosna i Hercegovina nije imala druge više škole osim konfesionalnih. Nakon rata prvo je 1946. osnovana Viša pedagoška ško-la u Sarajevu, zatim u Mostaru i Banja Luci 1951. godine. Viših škola je 1978. godi-ne bilo 11, a djelovale su u okviru 4 univerziteta u Sarajevu, Banja Luci, Tuzli i Mo-staru.

Otvaranje Univerziteta u Sarajevu 1949. godine predstavljalo je izuzetno zna-čajnu naučnu, obrazovnu, kulturnu i društvenu tekovinu u razvoju BiH, koja je od zaostale agrarne zemlje postala industrijski razvijena zemlja, s velikim brojem vla-stitih visokoobrazovanih stručnjaka. Nedostatak visokoobrazovanih kadrova nije se mogao nadomjestiti samo školovanjem u postojećim univerzitetkim centrima u Za-grebu, Beogradu, Ljubljani ili van zemlje. Obnova i izgradnja zemlje, razvoj privre-de i društvenih službi nalagali su stvaranje vlastitih visokoškolskih ustanova kako bi se što neposrednije uticalo na broj i kvalitet stručnjaka potrebnih Bosni i Hercego-vini. U BiH je 1948. godine bilo samo 4.000 visokoobrazovanih ljudi, a potrebe su bile neuporedivo veće.

Sagledavajući potrebe u kadrovima Vlada NR Bosne i Hercegovine donijela je najprije odluku o osnivanju pojedinih fakulteta: Medicinski - 1946.godine, u okvi-ru ovog fakulteta radilo je 13 instituta i 10 klinika; Pravni - 1947. godine; Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje - 1947. godine, naredne go-dine pretvorena je u Poljoprivredno-šumarski fakultet; Tehnički fakultet - 1949. go-dine sa dva odsjeka - arhitektonskim i građevinskim; Veterinarski - 1950. i Filozof-ski - 1950. godine.

Razvoj visokog školstva u Bosni i Hercegovini odvijao se u prvoj fazi u univer-zitetском centru Sarajevo, sa umjerenim usmjerenjem za regionalne centre u Banja Luci, Mostaru, Tuzli i Zenici. Najveći razvoj postiglo je visoko školstvo u Bosni i Hercegovini od 1975. godine, kada je došlo do formiranja još tri univerzitetска cen-tra: Banja Luka - 1975., Tuzla - 1976., Mostar - 1977.

U Bosni i Hercegovini 1977/78. školske godine bilo je 53.000 studenata.

Univerzitet u Sarajevu je početkom 80-ih godina imao 26 visokoškolskih usta-nova-od toga 19 fakulteta, 2 akademije i 5 viših škola. Postojala su i 4 instituta udru-žena u Univerzitet. Pored ovih instituta pri fakultetima Univerziteta u Sarajevu dje-lovala su još 33 instituta, 20 zavoda, 13 klinika, 4 laboratorija, kao i više nastavnih objekata i vježbaonica i jedan računski centar.

Univerzitet u Banja Luci imao je 6 fakulteta, 3 više škole, 9 instituta i zavoda. U Univerzitet je bilo uključeno više nastavnih i naučnoistraživačkih organizacija.

Univerzitet u Tuzli sastojao se od 5 fakulteta, 1 više škole i 6 instituta i zavoda, te više nastavnih i naučnoistraživačkih organizacija.

Univerzitet u Mostaru imao je 4 fakulteta, jednu višu školu i 2 instituta te više nastavnih i naučnoistraživačkih organizacija.

Osnivanjem Naučnog društva Bosni i Hercegovini 1951., njegovim prerastanjem u ANU BiH 1966. godine, osnivanjem univerziteta u Banja Luci, Mostaru i Tuzli - nauka i naučni rad dobili su više mogućnosti, prostora i zamaha. Mnoge znanosti razvijale su se na fakultetima, gdje je bila najveća koncentracija naučnog kadra.

Pitanje slobode i nezavisnosti zemlje bilo je povezano sa pitanjem novog oblika vlasti i društvenog uređenja, novog državnog ustrojstva - forme, organizacije i učvršćenja narodne vlasti. Još u toku borbe postavljan je i rješavan čitav niz opštih društvenih i političkih problema. Među njima ne mali značaj imalo je i pitanje opšteg kulturnog uzdizanja naroda, širokog narodnog prosvjeđivanja, obrazovanja i vaspitanja. Opis, analiza i građa svih takvih prosvjetnih i kulturnih nastojanja i ostvarenja u toku same oružane borbe, ispoljenih u vidu široke mreže kurseva, predavanja, štampe, kulturnih ekipa, pozorišnih družina, listova i listića pa sve do redovnih škola na oslobođenom teritoriju, u povremeno oslobođenim krajevima, ilegalno na neoslobođenom teritoriju, i u toku samih vojnih akcija. Mreža, sistem i sadržaj škola predratne Jugoslavije morao je doživjeti duboke izmjene, jer nije odgovarao novim okolnostima ni potrebama. Mreža škola bila je oskudna, veliki dio naroda nepismen.

Problem razvoja kulture u Bosni i Hercegovini nakon 1945. godine nije takođe do sada obrađivan u našoj istoriografiji. Kako je riječ o jednom od značajnih pitanja opšteg razvitka, posmatraćemo ga kroz razvoj 4 sljedeće oblasti:

- a) kulturno-umjetnička društva,
- b) izdavačka djelatnost,
- c) pozorišna djelatnost i
- d) muzička djelatnost.

Tu je i djelatnost već postojećih kulturno-prosvjetnih društava "Prosvjeta", "Napredak", "Preporod", koja su ukinuta 1949. godine.

Osnivanje i djelatnost kulturno-umjetničkih grupa i društava imali su za cilj obuhvatanje što većeg broja radničke, seoske, srednjoškolske i studentske omladine. Masovnost ovih društava proizlazila iz politike Partije koja je u to vrijeme forsirala masovnu kulturu.

Izdavačka djelatnost bila je značajno područje u širenju kulture u Bosni i Hercegovini nakon 1945. godine. Došlo je do stvaranja izdavačkih radnih organizacija, a izdavačka djelatnost stavljena je u funkciju kulturnog uzdizanja masa.

Pozorišna djelatnost i približavanje ovog vida kulture širokim slojevima stanovništva odvijala se u narodnim pozorištima u Sarajevu, Mostaru, Banja Luci, Tuzli, Travniku, Zenici, Brčkom. S istim ciljem uslijedilo je stvaranje novih pozorišta, dramskih škola, stvaranje kadrova te okvirnog repertoara za pozorišta. Nezaobilazno u ovom procesu bilo je djelovanje drame, simfonijskog orkestra, opere i baleta.

Muzička djelatnost obuhvatala je masovnu i visokokvalitetnu muzičku djelatnost, približavanje muzičke kulture najširim slojevima naroda i umjetnički rad u oblasti muzike. Taj rad proširivan je osnivanjem odsjeka za muziku, muzičkih i baletskih škola, nastavom solfedo i hora i pokretnih igara s pjesmom.

Obnova materijalnog i duhovnog života u Bosni i Hercegovini započela je odmah po njenom oslobođenju. Obnova privrede nije se mogla zamisliti bez opšteg narodnog napretka, koji je podrazumijevao i kulturni, prosvjetni i naučni napredak. Oživljavanje kulturnog i prosvjetnog života bilo je sastavni dio promjena koje su nastale u društvenom životu. Materijalna baza kulturnog života postala je vlasništvo države, čime su stvoreni osnovni preduslovi za razvijanje velike aktivnosti na području kulture. Prvih godina nakon rata kulturnu politiku određivalo je ekonomsko stanje u zemlji. Iako su materijalna ulaganja u kulturu bila maksimalna prema mogućnostima, ona su bila nedovoljna za zadovoljenje kulturnih potreba, pogotovo kad se zna da je prvo trebalo prevazići kulturnu zaostalost i veliki procenat nepismenosti. U ovom periodu vodilo se računa da se sa što manje sredstava postignu što veći efekti. Od visine materijalnih sredstava zavisile su i forme rada i u kulturi.

Nakon rata svoj rad su obnovila nacionalna kulturno-prosvjetna, kao i neka radnička kulturno-umjetnička društva. Pored ovih osnovana su amaterska kulturno-umjetnička društva širom Bosne i Hercegovine. Sindikalne organizacije bile su inicijatori osnivanja kulturno-umjetničkih društava u radnim kolektivima. Osim ovih osnivala su se i teritorijalna kulturno-umjetnička društva, kao i seoska i školska. Rad svih kulturno-umjetničkih i kulturno-prosvjetnih društava od 1948. godine objedinjavao je Zemaljski savez kulturno-prosvjetnih društava Bosne i Hercegovine.

Izdavačka djelatnost bila je sastavni dio ukupnog kulturnog napretka i od početka je razvijana i tretirana kao djelatnost od posebnog društvenog interesa. U tom cilju osnovana su izdavačka preduzeća koja su objavljivala djela iz domaće i strane književnosti, udžbenike, masovnu političku literaturu i publicistiku, kao i stručnu literaturu. Kulturni događaj je predstavljalo i pojavljivanje časopisa kao i kulturnih rubrika u dnevnim listovima.

Muzička djelatnost obuhvatala je osnivanje muzičkih škola i širenje muzičke kulture. Iako se mreža muzičkog školstva u Bosni i Hercegovini razvijala sporo i neujednačeno, postignuti su značajni rezultati u afirmaciji muzičke kulture. Uporedo sa razvojem muzičkih institucija, profesionalnih udruženja i ostalih muzičkih tijela, odvijala se i koncertna aktivnost.

Sva pozorišta osnovana nakon rata imala su pored umjetničke i edukativnu funkciju. Repertoar je u početku bio pojednostavljen, sastavljen uglavnom od popularnih komada, domaćih i stranih komedija, djela folklornog tipa i melodrama. Nakon toga slijedili su koraci na razbijanju standarda i konvencija, koji su se ogledali u traganjima za vlastitom fizionomijom. Na polju pozorišne djelatnosti ostvaren je niz rezultata trajnijeg značenja za pozorišni život. Osnivanjem Srednje dramske škole u Sarajevu nastojalo se udovoljiti zahtjevima savremenog teatra kao i normama koje je društvo postavilo pred pozorište. U okviru Sarajevske opere djelovali su orkestar, solisti, hor i balet. Njenim osnivanjem bili su stvoreni uslovi za brži razvoj muzičkog školstva, kao i radiostanice.

Takva je situacija bila, dakle, do ovog posljednjeg rata i agresije na Bosnu i Hercegovinu. Nakon sagledavanja cjelokupnog pedesetogodišnjeg razvoja prosvjete, nauke i kulture u Bosni i Hercegovini ono što se nameće kao neminovno pitanje jeste **da li svaki pokušaj stvaranja prosvjetnog, naučnog i kulturnog središta u Bosni i Hercegovini mora završiti neuspjehom zbog rata?** Bosna i Hercegovina se u XX vijeku iz tri rata svaki put dizala iz pepela. Ono što je za posljednjih 50 godina stvoreno, ili **institucionalizirano** predstavljalo je nesumnjiv uspjeh u svakom pogledu. Svi ovi procesi, kada je o Bosni i Hercegovini riječ, često su bili političko pitanje. Osnivanje Univerziteta u Sarajevu, predstavljalo je jednu od bitnih konstituenti njene državnosti. Univerzitet je postao središte obrazovanja, istraživanja, naučnog stvaranja. Osnivanjem Naučnog društva NR BiH 1951. godine izražena je bosanskohercegovačka društveno-politička individualnost u okviru FNRJ. Naučno društvo postalo je najviša kompleksna naučna institucija. Do njegovog prera-
stanja u Akademiju nauka došlo je 1966. godine.▯

Literatura:

1. Enciklopedija Jugoslavije - Separat SR Bosna i Hercegovina, Zagreb, 1983.
2. Muhamed Filipović, Bosna i Hercegovina - najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice, Sarajevo, 1997.
3. Hronologija radničkog pokreta i SKJ 1919-1979., Tom III 1945-1979., Beograd, 1980.
4. Istorija Saveza komunista Bosne i Hercegovine, 2, Sarajevo, 1990.
5. Kultura u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini 1945-1975., Sarajevo 1976.
6. Senija Milišić, Kulturna djelatnost u Bosni i Hercegovini (1945-1950), Izvedbeni projekat DC XIII/2, rukopis

7. Naučno društvo i Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine-Spomenica 1951-1976., Sarajevo, 1976.
8. Nauka i tehnologija u privrednom razvoju Jugoslavije, I, Beograd, 1971.
9. Mitar Papić, Školstvo u Bosni i Hercegovini (1941-1955), Sarajevo, 1981.
10. Školstvo u FNR Jugoslaviji 1945-1951, Beograd, 1952.
11. Univerzitet u Sarajevu 1949-1979., Sarajevo, 1979.

DEVELOPMENT OF SCIENCE, EDUCATION AND CULTURE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN 1943-2003

Senija Milišić

Summary

The research of development of science, education and culture in Bosnia and Herzegovina has long been neglected, although the study of the process of institutionalization of these fields of social life has always been of crucial importance for the assessment of the social progress in general.

In BiH, these processes had their distinct phases that can be followed at several levels. The first phase - from 1945 to 1950 - was the realization of the first 5-year plan, i.e., the period of reconstruction and development of the country. The next phase - from 1950 to 1958 - meant the foundation of the key educational, scientific and cultural institutions in Bosnia and Herzegovina.

Scientific research in BiH, with the exception of its Land's Museum, developed only after 1945. With the establishment of the University, in 1949, and in 1951, of the Scientific Society that eventually became the Academy of Science and Arts, as well as with the opening of three more university centers (Mostar, Banja Luka and Tuzla), BiH has become a medium-developed country. This period in the history of BiH is significant since it marked the creation, strengthening and broadening of a network of educational, scientific and cultural institutions. ■